

EEEH Dergi

## Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

**Sayı:** 29

Temmuz 2016

**Editörler:** Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke.

Misafir Editör: Engin Yılmaz

**Yazım Denetimi:** Gülcan Altun, Pınar Yavuz, Engin Yılmaz.

**Web Sorumlusu:** Burak Sarı.

**Ses Teknik Destek:** Engin Albayrak.

**Yayınlayan:** Engelsiz Erişim Derneği.

### İletişim Bilgileri:

**Web:** <http://eeeh.engelsizerisim.com>

**E-posta:** [eeehdergi@gmail.com](mailto:eeehdergi@gmail.com)

**Facebook:** [www.facebook.com/eeehdergi](http://www.facebook.com/eeehdergi)

**Twitter:** [www.twitter.com/eeehdergi](http://www.twitter.com/eeehdergi)

## İçindekiler

|                                                                                                 |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Editörden .....                                                                                 | 3  |
| Yaşamak İstedğin Hayatı Yaşa .....                                                              | 5  |
| Görünmez Körlerin Kaderle İmtihanı 4: İş Yerlerinde Görünmezlik Sürecine Giden Basamaklar ..... | 10 |
| Bu Sınavların Bağımlısı Olabilirim .....                                                        | 20 |
| Okullarda Çocuklara Engelliliği Nasıl Anlatabiliriz?.....                                       | 23 |
| Bankalar İçin Şartlar Uygunsa .....                                                             | 27 |
| Eşitlik Bulmacası .....                                                                         | 31 |
| Emekçi Engelsiz Eş Hayali .....                                                                 | 34 |
| Şeker Ve Kolesterolü Yükseltmeyelim .....                                                       | 38 |
| .....                                                                                           | 42 |

Editörden

Elif Emir Öksüz

[eeehdergi@gmail.com](mailto:eeehdergi@gmail.com)

29 sayı, Temmuz 2016

Merhabalar Değerli EEEH okuyucuları,

Yaşama ve sıcaklara bir “EEEH” demek istiyorsanız, serin serin gazozunuzu, limonatanızı yudumlarken size eşlik edecek yirmi dokuzuncu sayımıza hoş geldiniz. Bu sayımız epeyce zengin, bu nedenle dergimizi okurken yazıların akıcılığına kapılıp litrelerce gazoz tüketmemeniz için baştan uyarıyoruz.

İlk Yazımız Elif Emir Öksüz’den. Temmuz başında gerçekleştirilen NFB kongresine dair izlenimler, teknolojik haberler ve çok daha fazlası bu yazıda.

Engin Yılmaz efsanevi yazı dizisine, “Görünmez Körlerin Kaderle İmtihanı”, iş yerlerindeki görünmezlik hikayeleriyle devam ediyor.

Eylem Yurtsever yıllardır hayalindeki bölüme yerleşti. Yetenek sınavıyla alınan tiyatro eleştirmenliği bölümün acaba sınavları nasıldı dersiniz? Erişilebilir bir sınav olmuş mudur sizce? Eğer bu günlerde kendinizi, çevresel engellenmişliklerden, önyargılardan ve ayrımcılıklardan bıkmış ve yılmış hissediyorsanız, bu ilk üç yazı size ilaç gibi gelecek.

Gelelim Pınar Yavuz’un yazısına. Pınar aslında her rehber öğretmenin okuması gereken inanılmaz değerli ve önemli bir yazı kaleme aldı. Engelli ve engelsiz çocukların sözde değil, gerçek anlamda kaynaştırılması için neler yapılabileceği hakkında önerilerini bizlerle paylaştı.

Bu ay yine konuk yazar açısından zengin bir ayımız. Avukat Sevgi Mart yeni çıkan bankacılık yasasının erişilebilirlik açısından getirdiği ve getiremediği düzenlemelerden bahsediyor. Görünen o ki henüz paramızla rezil olmaya son verilmemiş ama biraz ilerleme var.

İkinci konuk yazarımız yazdıklarıyla epeyce kafamızı karıştıracak. Meral Sözen bize bir bulmaca sunmuş. Pek çok soru sormuş. Soruları okuyun düşünmeye başlayın. Cevaplar gelecek sayıda.

Üçüncü konuk yazarımız, geçen ay da bizlerle birlikte olan genç arkadaşımız Oğuzhan Al. Kendisi eş seçimlerimiz hakkında ilgi çekici yorumlar ve açıklamalar yapmış. Kesinlikle okunmaya değer.

Efendim bayram geçti ama biz bir tarif verelim en körcülünden. Nasıl olsa yakında bir bayram daha var. Gülcan Altun, her ne kadar sarmanın gözle değil elle yapıldığını söylese de, bize bu ay dolma tarifini uygun görmüş.

Son yazımız Deniz Aydemir-Döke'den. Sesli betimlemede son nokta, müzikal ve canlı sahne performanslarının betimlenmesi.

Efendim, dergimiz huzurlarınızda, okuyunuz okutunuz.

## Yaşamak İstedğin Hayatı Yaşa

Elif Emir Öksüz

[Elifemiroksuz@gmail.com](mailto:Elifemiroksuz@gmail.com)

29. Sayı, Temmuz 2016

Merhaba değerli okuyucular,

Temmuz ayı başında Florida'nın Orlando şehrinde gerçekleşen 76. NFB konferansından izlenimlerimi ve notlarımı aktarmak istiyorum bu ay sizlere. Konferans 76 yılında olabilir ama bu benim katıldığım ilk konferanstı. İlk olmasının ötesinde bu yılın benim için bir önemi daha vardı; NFB bursunu almaya hak kazanan bir öğrenci olarak gittim Orlando'ya. Konferans başlı başına anlatmaya değer, bursiyer olmak da öyle. Bakalım bu ay bir koltuğa iki karpuz sığdırmayı başarabilecek miyim?

Konferans programı epeyce yoğun ve uzundu. Temel olarak herkesin katıldığı genel oturumlar, farklı temalar etrafında toplanmış grupların yıllık buluşmaları, yani öğrenci grubu, el işleri grubu, topluma hizmet grubu, avukatlar ve rehber köpek kullananlar grupları gibi grupların buluşmaları, eyalet NFB ekiplerinin buluşmaları, dans kursu, kasino, kendini savunma teknikleri kursu, dokunsal sanat sergisi ve yetenek yarışması gibi sosyal etkinlikler ve Independence market dediğimiz körcül ürün ve teknolojilerin satıldığı fuar alanı programı oluşturuyordu diyebilirim. Elbette hepsini buraya aktarmam mümkün değil, fakat hemen hemen sabah dokuz akşam on iki arası dolu dolu ve süratle akan bir program vardı desem herhalde genel bir resim çizmiş olurum kafanızda diye düşünüyorum.

NFB bursunu kazanmaya hak kazandıysanız, tüm bu renkli programın yalnızca bir bölümüne dahil olabiliyorsunuz. Çünkü bir bursiyer olarak yapmanız gereken başka şeyler de var. NFB, burs alacak öğrencileri konferanstan önce seçiyor, fakat kimin hangi bursu alabileceğine yani kimin kaç para alacağına kapanış yemeğinden önceki gece karar veriliyor. Bu kararı verebilmek için tüm bursiyerleri

biraz daha yakından tanımak istiyorlar. Her bursiyerin, konferansın her günü farklı bir danışmanı oluyor. Bu danışmanlar burs komitesi üyeleri. Bursiyerler günün belli bir kısmını danışmanlarıyla geçirip kendilerini beğendirmeye çalışıyorlar. Bu sırada genel oturumlar, kendi eyaletlerinin buluşması ve öğrenci topluluğu buluşması gibi oturumlara da katılmaları zorunlu. Gece bir gibi biten öğrenci topluluğu buluşması sonrası, mesela danışmanınız sabah yedide buluşup birlikte kahvaltı edelim diyebiliyor. Böyle bir yoğunluk arasında oradan oraya savrulurken Independence markete bile gittim ama. Onca Amerikalı öğrenciyi geride bırakıp, ana dilim olmayan bu dildeki hem öğrencilik hem de aktivistlik performansıyla onları etkilemiş olmak gururumu okşamadı desem yalan olur.

Bu sene otuz burstan ikisini dünyanın bir ucundaki başka bir ülkeden, Türkiye’den gelen iki genç kadın aldı. İkisi de EEEH dergiden. Biri ben, biri can dostum, öteki editörümüz Deniz. Geleceğin parlak çocukları, bu size umut olsun. İyi işler yapıyorsanız, her yerde fark edilirsiniz.

Kendimi de övdükten sonra geleyim konferansa... NFB’nin en sevdiğim taraflarından biri oldukça sistemli, şeffaf ve demokratik bir organizasyon olması. Önümüzdeki yılın amaçları genel kurul üyeleri tarafından belirlenip tüm üyelerin onayına sunuluyor. Oylama sesli yapılıyor. Kabul edenler ingilizce “ben” anlamına gelen “I” sözcüğünü kullanarak bağırıyor. Reddedenler de aynı şekilde. Eğer sesler birbirine çok yakınsa, oylama sonucunu kesinleştirmek için her eyaletin ayrı ayrı oyu alınıyor.

Bu yıl tek tartışmalı madde apple ile ilgili olandı, onun dışında tüm amaçlar oy birliği ile kabul edildi. NFB, Apple ürünlerinde yapılan güncellemelerin çok fazla hata getirdiğini ve Apple’ın asıl sürümü kullanıma sunmadan önce, erişilebilirliği daha sıkı denetlemesini istiyor. Pek çok insan bence duygusal davranıp bunun Apple’a haksızlık olduğunu düşündü. Sonuç olarak eyalet oyları sayıldı ve madde işleme kondu. NFB bu yıl Apple’ın ensesinde olacak gibi görünüyor. Kabul edilen diğer amaçların arasında, yüksek öğrenimde gerekli olan staj yerlerinin erişilebilirliği, şeker

hastalığı ile ilgili cihazların ve spor aletlerinin erişilebilirliği ve devlet internet sitelerinin erişilebilirliği gibi maddeler yer alıyor.

Genel oturumlarda oylamanın yanı sıra pek çok motivasyonel konuşma, teknolojik haber, yasal kazanımlar, NFB'nin işbirliği yaptığı kurum veya oluşumlardan konuşmacılar yer alıyor. Bütçenin oylanması da bu oturumlar sırasında yapılıyor. Bütçeyi duyunca NFB'nin ne kadar büyük bir organizasyon olduğunu bir defa daha anladım, gelirler ve giderler milyon dolarlarla ifade ediliyor. Başkan ve diğer konuşmacılar, konuşmalarını Braille takip ediyor. Sahnede bir adam, iki binden fazla kişiye sesleniyor, şakır şakır bütçe rakamlarını okuyor, hem de hiçbir görenin yardımı olmadan. Sahneye bazen duyurular geliyor. Braille yazılmış duyuruyu başkan alıp mikrofondan çatır çatır okuyor.

Gelelim bu oturumlar sırasında ve Independence markette dolanırken topladığım havadislere...

Önce sanatla başlayalım. Tatlı bir emekli ablamız kendine bir renk sistemi geliştirmiş. Pembe, saten; yeşil, kadife; deri, kahverengi gibi... Bir de bunların altına biraz kabarmaları için pamuk ya da elyaf gibi malzemeler koymuş ve zeminin sertliğini de renk tonları olarak belirlemiş. Yani yumuşak pamuğun üzerindeki kadife açık yeşilken, sert kartonun üzerine yapıştırılmış kadife koyu yeşil oluyor. Bu sistemi kullanarak farklı kumaşları dikişle birleştiren bu hanım, ünlü tabloları erişilebilir hale getiriyor. Mesela Leonardo Da Vinci'nin Mona Lisa ve Van Gogh'un Starry Night eserlerine dokundum. Çok yaratıcı bir fikir. Renk kodlarını öğrendikten sonra resim parmaklarınızın ucunda. Dikişleri, dokuları, sertlikleri takip edin yeter.

Sıkı durun, pek yakında ucuz Braille yenilenebilir ekranlar parmaklarımızın ucunda olacak. NFB bir ARGE ekibi kurmuş ve bazı başka kuruluşlarla birlikte bu projeye hatırı sayılır bir yatırım yapmış. Orbit 20 denilen 20 hücreli yenilenebilir ekran çok çok yakında beş yüz doların altında bir fiyata satışa sunulacak. Muhtemelen 499

dolar olur diye düşünüyorum. Bu ürüne dokunma fırsatım oldu. Oldukça taşınabilir küçük sevimli bir ürün. Bilgisayar ve telefonlarınıza bağlayabileceğiniz ve SD kartınızdaki belgeleri okuyabileceğiniz bir ürün. Batarya ömrü ise şu an bir muamma. Freedom Scientific Braille ekranlarıyla karşılaştırıldığında biraz daha geniş ve kalın bir ürün olduğunu eklemeliyim. Yenilenebilir Braille ekranların ucuzlamasına bağlı olarak Ulusal kütüphane yetkilileri de, dazy kitap okuma makinelerine ek olarak Braille ekran da dağıtmayı planladıklarını söyledi. Ücretsiz olacağının altını çizeyim. Ne zaman olur, ben görebilir miyim bilemiyorum, ama kulağa çok hoş geliyor.

Buna ek olarak pek çok kabartma ve Braille eğitim materyaline dokundum. Mesela bir fen bilimleri kitabında DNA'nın çift sarmallı yapısına dokunma fırsatım oldu. Yanında da Braille yazıyordu. Kitap oldukça kalındı, içinde temel pek çok fen bilimi konusu yer alıyordu. Başka bir firma, üzerine çizildiğinde kabaran bir sistem geliştirmiş. Karne dosyası da dediğimiz şeffaf dosya naylonu gibi bir plastik kağıt, yumuşak bir plastiğin üzerine konuyor ve üzerine bir çerçeve kapatılarak sabitleniyor. Sonra haydi herkese iyi çizimler. Ben bol kalpli ve çiçekli bir resim çizip eve getirdim. Daha önemlisi Bu firma bu malzemenin üzerine Braille ve kabartma baskı yapıyor. Peki bu ne anlama gelir? Gören çocukların eğitim materyallerini düşünün. Bir hücre şekli çizip neresinin ne olduğunu yazmaları istenir, ya da boşluk doldurmalı çalışma kağıtları verilir. Bu malzeme üzerine basılan çalışma sorularında çocuk hem Braille yazıyı okuyabiliyor, hem şekle dokunabiliyor hem de gerekiyorsa baskı üzerine ekleme yapabiliyor. Yani Hücreden çıkarılmış okların ucuna gidip "hücre çekirdeği", hücre duvarı yazabiliyor, İngilizce öğrenirken boş bırakılan "am", "is", "are" kısımlarını doldurabiliyor.

İki arada bir derede bir de barkod okuyucu keşfettim. Biraz büyükçe bir alet. Yirmi santim vardır herhalde. Fakat taşınabilir. Barkod okuyucu oldukça hassas. Kutunun üzerinde beş altı santim mesafede gezdiriyorsunuz ve o barkodu bulup ne olduğunu seslendiriyor. Ürünün içindekiler, son kullanma tarihi gibi detaylarını da duymak isterseniz bir tuşa basmanız yeterli. Ürünün içinde kendi veri tabanı var. Buna ek olarak internete de bağlanıp veri tabanında olmayan ürünleri de arayabiliyor. Bu faydalı alet yaklaşık 450 dolar civarından satılıyor.

Maalesef teknolojik haberlerim bu kadar. Dediğim gibi fazla gezemedim. Fakat aktivistlik pilim şarj edilmiş gibi hissediyorum. Danışmanlarım çok güzel insanlardı, iyi birer rol modeliydiler. Özellikle liseyi yeni bitirmiş diğer bursiyerler için, etrafta bir sürü başarılı, kariyer sahibi, özgüvenli kör görmek çok motive edici olsa gerek. Bir kez daha anladım ki, toplumun farkındalığını arttırmak, bilinçlendirme çalışmaları yapmak falan hikaye. Bizim, hakkımızı ararken temel alabileceğimiz yasal düzenlemelere ihtiyacımız var.

Oradayken Türkiye'deki dostlarımı da düşündüm. Baston ritim grubu, ÖSYM önündeki eylem ve uzun zamandır hiç katılamadığım nice aktivite... Sizleri özledim. İçinizde yanan ateşin yarattığı sıcaklığı özledim. İnanıyorum ki bizden önceki hatırı sayılır insanlar bize takip edeceğimiz bir yol açtılar ve biz de çok iyi şeyler yaptık ve yapıyoruz. Fakat hem kendimiz hem de gelecek nesiller için daha yapılacak çok şey var. Yılmak yok, yola devam. Ayağınızın her takıldığı mantor, bastonunuzun her çarptığı kaldırıma park etmiş araba, alamazsın denen her ders, yapamazsın denen her aktivite sizi yıldırmasın, aksine bir şeyleri değiştirmek için motive etsin. Biz, bizim için bir şeyleri değiştirmesek, başka kimse bunu bizim için yapmaz. Zaten başka biri körler için bir şey yapsa da eğer çorbada tuzumuz yoksa, bu şey bize hitap etmez.

Yazımı, NFB'nin de sloganı olan, zaman zaman Braille olarak basılmış bilekliğimde kolumda taşıdığım sözle bitirmek istiyorum: "Live the life you want", yani "Yaşamak istediğin hayatı yaşa"

## Görünmez Körlerin Kaderle İmtihanı 4: İş Yerlerinde Görünmezlik Sürecine Giden Basamaklar

Engin Yılmaz

[Engin\\_yilmaz@yahoo.com](mailto:Engin_yilmaz@yahoo.com)

29. sayı, Temmuz 2016

Değerli okurlar, toplumun ve yakın çevremizin bizi görünmez yapan hikayelerini ve bunun olası nedenlerini tartıştığım yazı dizime uzun bir ara vermek durumunda kalmıştım. Bunun en temel nedeni aslında anlatmak istediklerimi toparlayabilecek örnek arayışlarım oldu diyebilirim. Ancak bu esnada Deniz'in çok güzel bir yazı dizisini okuduk beraberce: Mikro Saldırgan davranışlar. Bu yazı dizisinin ikincisinde de gördüğümüz üzere, kişiyi görünmez kılacak ve onu üçüncü tekil şahıs olarak niteleyecek davranışlar da bir mikro saldırganlık çeşidi olarak kabul ediliyor (Aydemir-Döke, Mart 2015). Yani karşınıza gelen bir kör hastaya değil de, yanındaki arkadaşına "neyi varmış" diye sorduğunuzda, kör kişi gereksiz alınganlık etmiyor aslında. Bir mikro saldırgan davranışla karşı karşıya kaldığı için kendini kötü hissediyor.

Daha önceki yazıları kısaca hatırlamak gerekirse, sokaktaki insanların bizi görünmez kılmasındaki sebeplerden birini ilk yazımda empati sempati meselesiyle belirtmiştim. Dışarıdan bakıldığında körlüğün nasıl bir kaotik durum olarak düşünüldüğünü, bu varsayımın da kör kişinin daha çaresiz, daha zavallı olarak algılanmasına neden olduğunu görmüştük. İkinci yazımda ise bizi görünmez kılanın yalnızca hiç tanımadığımız insanlar değil, bizzat en yakınımızdakiler bile olabileceğini tartışmış, daha küçük yaşta oluşan önyargılarımız ve otomatik davranışlarımızın aslında bizi nasıl yönettiğini anlatmıştık. Son yazıda ise, temel yükleme hatası adı verilen başkalarının hatalarının bireysel eksiklikleriyle açıklanması kuramının görünmezliğe nasıl yardım ettiğini ortaya koymuştuk (Yılmaz, Temmuz, Ağustos, Eylül 2014).

Bu yazıda ise, amir, mdr, ğretmen gibi işyerleri ve okullarda hiyerarşik olarak daha yukarda bulunan kişilerin görünmezlikteki rolüne ve bu görünmezliğı başlatan süreçlere biraz daha yakından bakmak istiyorum.

Yeni bir işe ya da okula başlayan görme engelli bir kişinin temelde ilk karşılaştığı durum, kendisinden olan düşük beklentiler olabiliyor. Buralardaki yerleşik düzeni temsil eden kimselerin ilk başvurduğu yöntem mümkünse, bireyi vazgeçirip kurumdan uzaklaştırmak oluyor kibarca. Bunu bizzat ben yaşamıştım. Taze bir mezun olarak rehber öğretmenliğe başlıyorum. İçimde heyecan, teoride öğrendiklerimi pratiğe nasıl aktarabilirim düşünceleriyle gittiğim lisedeki daha ikinci günümde, müdür bey gayet kibar, gayet dost canlısı bir ses tonuyla konuşuyor benimle. “Ya sen aslında bir rama gitsen çok daha iyi olmaz mı? Orada daha rahat edersin”. Gerçek niyeti bilemem aslında, ama hiç rehber öğretmeni olmayan bir okula gele gele bir kör gelince, önemli bir hayal kırıklığı yaşandığını tahmin edersiniz.

Benzer bir vakayı tez katılımcılarımdan Damla yaşamış. İsimlerin değiştirildiğini hatırlatayım. Damla da bir hastaneye gittiğinde, kendisine isterse becağış yapabileceğı anımsatılıyor nedense. Damla da benim gibi bu teklifi reddediyor.

Üniversitelerde de böyle olayları görmek mümkün. Hiç unutmuyorum, katıldığım bir toplantıda Bir niversitenin engeli birimi temsilcisi aynen şunu demişti bana: Bize zaten bir görmeyen başvurursa, hemen Boğaziçi’ne falan yönlendiriyoruz, sizin için altyapımız yok diyoruz.

Tüm bu vakalarda görülen durum basit: ne yapsak da karşımızda kanlı canlı beliren kör kişileri buradan uzaklaştırıp rahatımızı bozmasak. Burada iki temel varsayım söz konusu. Birincisi, gelen kişinin çözümden çok soruna yol açacağı düşüncesi. “Şimdi nasıl gidip gelecek buraya? Yemeğini falan nasıl yiyecek? Ya düşer bir yerini kırarsa nasıl uğraşacağım bununla? Şimdi olur olmadık şeyler isterse ben ne yaparım?” Benzer sorular ve olumsuz yanıtları dengeyi bozuyor ve nereden çıktı şimdi bu,

rahatsızlığını açığa çıkarıyor. Yani mevcut rutinin bozulacağı kaygısı önemli bir paya sahip.

İkinci varsayım ise, kör kişinin verilen işi asla hakkıyla yerine getiremeyeceği inancı. Damla, ilk göreve başladığında hastanesindeki psikiyatristin sözlerini şöyle aktarıyordu tezimde: “Sonra psikiyatrist dedi ki en çok ben istemiştim bir psikolog dedi. ben burada psikolog istemiştim ama test uygulayabilecek bir psikolog istemiştim” (Yılmaz, 2015; s. 347). Bir körün zaten test uygulamasını mümkün görmediğinden durum kendisinde tam bir hayal kırıklığı olmuş anlaşılan. Bugünlerde görme engelli öğretmen adaylarından rapor istenmesi tartışılıyor örneğin. Bir çok doktor kişinin kör oluşuna bakıp diplomasını tamamen yok sayıp her yerde öğretmenlik yapabileceğine ilişkin bir rapor vermekten kaçınıyor. Daha önceki yazılarımda da anlattığım engelli kişiyi aciz görme durumu ve önyargıları karşınızdakilerin sizin herhangi bir işi kör olmayanlarla aynı düzeyde yapabileceğinize asla inanmamasına neden oluyor.

Allahtan kamuda bir yerde çalışmamız veya çalışmama durumu kurum müdürlerinin insafına kalmıyor genellikle, tayin ve atamayla gerçekleşiyor. O nedenle de kibarca uzaklaştırma çabaları sonuç vermezse, bir şekilde kurumunuzda çalışmaya başlıyorsunuz. Ancak sorunlar bitmiyor. Bir çok arkadaşımıza yukarıda anlattığım ikinci varsayıma dayanarak eşit işler verilmiyor, atıl pozisyonlara mahkum ediliyor. Hatta mümkünse sen işe gelme, arada bir uğra denmesine bile şahit olunabiliyor zaman zaman. Bunda bir estetik kaygısı da söz konusu bazen. Bir arkadaşım bana, iş yerinde bir çok çeviriyi kendisinin yapmasına karşın, hiçbir önemli toplantıya götürülmediğini anlatmıştı örneğin. “O kadar önemli insana, paralı müşteriye karşı beni bu mu temsil edecek?” bilinçli veya bilinç dışı olarak sorulageliyor. Bir iş yeriyle ilgili yazılım erişilebilirliği üzerine çalışma gerçekleştirmek amaçlı bulunuyordum. Oradaki görevlilerden birisi herhalde samimi görüp bunu açık açık dile getirmişti ve aynen şöyle söylüyordu. “Abi xx şirketinin çok elit müşterileri var. Bu müşteriler bir görmeyenin işlerini yaptığını öğrenirse prestijimiz ciddi anlamda sarsılmaz mı?”

Son altı ayda gündemimizi işgal eden Reyhan Öğretmen olayındaki velilerin tutumu da bunu destekliyor aslında, “Benim çocuğum çok değerli, gele gele bir kör öğretmen mi ders anlatacak ona?” Tüm bunları geçmiş yazılardaki önermelerle birlikte düşündüğümüzde, tepkilerin çok da şaşırtıcı olmayacağını görürüz. Kişi zaten bir körü aciz ve yardıma muhtaç görüyor, kendisini onun yerine koyarak, tek başına masadan bardağını almasını bile mucize olarak gören birinin, o kişinin öğretmenlik, avukatlık, yöneticilik yapması karşısında ne ummasını beklersiniz?

Her neyse, biz yönetici tutumlarından bahsediyorduk. İşte yöneticilerin bazıları, kendilerine gelebilecek bu tepkilerden de çekindikleri için, görme engelli çalışanlarını elden geldiğince, gözden gönülden uzak yerlerde değerlendirme eğiliminde olabiliyorlar. Tabi kendi inançları da eğitim durumlarına bakılmaksızın benzer yönde olduğu için, görmeyen kimseyle ilgili tasarruf haklarını olumsuz olarak kullanıyorlar. Bir arkadaşımın farklı zamanlarda anlattığı iki olay benzer yönetici tutumlarına örnek olacak nitelikte. İlk olay, bir eğitimle ilgili gerçekleşiyor. Arkadaşımın işyerine yeni bir bilgisayar yazılımı getiriliyor. Tüm personel için eğitimler düzenleniyor. Her ne hikmetse, arkadaşım bir türlü bu eğitimlere dahil edilmiyor. Yoğun uğraşlarından birinde aldığı yanıt çok ilginç: “Bu eğitimi analitik düşünebilen, problem çözme becerisine sahip kişiler için planladık”. Bu sözler üniversitesinden başarılı bir dereceyle mezun olmuş, kurumunda yıllardır çalışan, ve bir çok arkadaşının onun fikrine göre işlem yaptığı bir kimseye söyleniyor. Ne dersiniz halen çok mu alıngan bu görünmez körler?

İkinci olayda ise, iki arkadaşım baş rolde. Bu arkadaşlar aynı işyerinde çalışıyorlar, ve işyerinin engellilerle ilgili politikalarını belirleyecek önemli bir toplantı söz konusu. Bu arkadaşlarım da, konuyla ilgili bir çok rapor yazıp önerilerde bulunan kişiler öncesinde. Ancak bir anda toplantı olup bittiğini sonrasında öğreniyorlar. Meğerse toplantıya pek de ilgisi olmayan başka bir kişi götürülmüş. Bir arkadaşım hayretle soruyor “Neden bize haber vermediniz?” Yanıt aynen şu biçimde: “Şimdi toplantı çok önemliydi, düzenli not alınması gerekiyordu, bu nedenle sizi yormak istemedik”.

Bunları anlatırken, aklınıza ne çok örnek geldiğini tahmin ediyorum. Lütfen paylaşın bu örnekleri, ve neler yapabileceğimizi birlikte değerlendirelim. Bir örneği de kendim yaşadım. Yine bir işyeri için JAWS scriptleri yazıyoruz. “Oradaki oldukça önyargılı bir personel, diyor ki, bir çağrının iki dakikada sonlandırılması şart”. O kadar inanıyor ki, ekran okuyucu kullanarak bunun yapılamayacağına, içi çok rahat. Yazdığımız scriptlerle bu süreci başarıyoruz ve kendisine gösteriyoruz. Pardon yanlışmışım demesini beklersiniz değil mi? Yada beklemezsiniz. Yanıt şu: “Daha bu işin iptali var, iadesi var, onlar çok zor”. Sonradan öğrendim, aynı işyerindeki bir başka yönetici şöyle demiş görmeyen çalışanlara: “On yıldır buradayım, bu işi bir görmeyenin yapması imkansız, ne siz yorulun, ne de arkadaşlarınızı yorun.”. Sonuçta o işyerinde çalışan görme engelliler gerekli yazılım düzeltmeleri sonrasında birkaç ay üst üste en iyi performansları elde ettiler. O yöneticinin fikri değişmiş midir dersiniz, hiç sanmıyorum.

Yani buradaki mesele sizin yüksek performans sergilemeniz veya sergileyememeniz değil. Ağzınızla kuş tutsanız bile, başlangıçta önyargılı bir tutum ve davranış içinde olan bir yöneticinizin fikrini değiştirmeniz hakikaten çok çok zor. Peki neden? Bu önyargıların sebebini tartıştık öncesinde, ama neden değişmesi bu derece zor, gelin biraz bu sorunun yanıtını arayalım.

Yanıtı ararken, meşhur başka bir psikoloji terimi bize yardımcı olabilir: Cognitive Dissonance Theory, Türkçe adıyla bilişsel uyumsuzluk teorisi. Leon Festinger tarafından 1957 yılında ortaya konan Bilişsel uyumsuzluk teorisine göre, bir kişinin tutum, inanç ve davranışları arasında bir çelişki yaşandığı zaman, bu durum kişide bir rahatsızlık yaratır. Bu dengesizliği ortadan kaldırmak için kişi ya olaya karşı tutumunu değiştirir yada yaptığı davranışı açıklayacak ve haklı çıkaracak çeşitli yollar arar (Festinger, 1957). Teoriyi açıklayan ünlü bir çalışma yapılmış. Bu çalışmada, önce bir gruptaki katılımcılardan çok çok sıkıcı bir görevi tamamlamaları istenir. Görev sonunda çalışmaya katılanlardan diğer bir grubu aynı görevi tamamlamaları için ikna etmeleri ve aslında görevin çok zevkli ve heyecan verici olduğunu anlatmaları istenir. Bunun için de katılımcıların yarısına 20 dolar, diğer yarısına da 1 dolar verilir. Sonuçlar 1 dolar alanların görevi diğerlerine çok daha olumlu, çekici ve pozitif olarak

anlattıklarını gösterir. Buna karşın, 20 dolar alanlar olayı o kadar abartmaz ve görevi bu derece çekici olarak anlatmazlar. Festinger ve arkadaşlarına göre 20 dolar alanların davranışlarını açıklayan gayet geçerli bir dış sebep var: aldıkları para. Halbuki 1 dolar alanların böylesine geçerli bir dış nedeni olmadığından, tutum ve davranışları arasındaki çelişkiyi açıklama olasılıkları çok daha düşer. İnsanlar kendilerini yalancı olarak değerlendirmek istemeyecekleri için, aslında yaptıkları görevin çekici bir görev olduğuna kendilerini inandırırılar, yani tutum ve inançlarını değiştirerek yaşadıkları bilişsel uyumsuzluğu gidermeye çalışırlar.

Benzer bir çalışma çocuklarla tekrarlanır. Çocukların çok çok sevdikleri bir oyuncak belirlenir ve herkes bir odada en sevilen oyuncağın da bulunduğu oyuncaklarla baş başa bırakılır. Ancak çocukların yarısına bu oyuncağa dokundukları taktirde çok ağır bir ceza verileceği tembihlenir. Diğer yarısına ise, daha hafif bir ceza verileceği söylenir. Belirli bir müddet sonra, cezadan vazgeçildiği açıklanır. Sonuçlara göre daha hafif bir ceza verileceği söylenen çocuklar, ceza ortadan kalktığında bile oyuncakla oynamak istemez. Buna karşın, daha ağır ceza verileceği belirtilen çocukların oyuncakla çok daha yoğun biçimde oynadıkları görülür. Yani hafif ceza, oyuncaktan uzak durmayı açıklayacak kadar güçlü bir dış neden olmadığından, bu gruptaki çocuklar oyuncağa karşı tutumlarını değiştirmiş olur. Öte yandan, ağır ceza alanlar için oyuncaktan uzak durmalarını açıklayacak güçlü bir dış neden vardır, ve bu neden ortadan kalktığında kendilerinde bilişsel bir uyumsuzluk yaşanmadığından oyuncağa karşı tutumları da değişmez.

Bu durum, engelli çalışanları görünmez kılan yönetici tutumlarının neden kolayca değişmediğini açıklama potansiyeline sahip. Engelliler iş yerlerine maalesef çoğunlukla engelli çalıştırma kontenjanlarını kullanarak girmekteler. Bunu yanlış bulmuyorum, çünkü böyle bir kontenjan olmasaydı, gerek kamu gerek özel sektörde engelli çalıştırmak neredeyse imkansız hale gelebilirdi. Sebep engellilerin yetersizliği değil, toplumda süre gelen önyargı ve tutumlar. Yazımızın konusu söz konusu kontenjanlar değil. Daha önceki yazılarımda toplumun engellileri ne kadar aciz gördüklerini, Temel yükleme ve Kendine Hizmet eden yükleme hatalarıyla bu tutumların nasıl güçlendiğini anlatmıştım. Böyle tutumlara sahip bir yöneticinin

işyerine engeli çalışan geldiğinde, ona belirli bir iş verme zorunluluğu var. Çünkü verilmezse, kurumunun ceza ödemesi, ve hukuki yaptırımlar ortaya çıkma olasılığı mevcut. Ancak bu zoraki görevlendirme, yöneticide engelli kişiye karşı bir tutum değişikliğine yol açmıyor. Çünkü onunla iyi geçinmek zorunda kalması tamamen güçlü bir dış sebebe, yani ceza nedeniyle uyması gereken kurallara dayanıyor. Bu ceza bir şekilde ortadan kalktığında ise olumsuz tutumlar bir anda hortluyor.

Düşünün, işyerinde yüksek bir çeviri performansı gösteren arkadaşım neden kritik toplantılara götürülmüyor? Çünkü engeli kişinin aslında yetersiz olduğuna ilişkin tutum aynen yerinde duruyor ve fırsat buldukça kendini gösteriyor. Arkadaşlarım neden kendilerini ilgilendiren toplantıya not alamayacakları gerekçesiyle davet edilmiyor, Çünkü daha önce onlardan fikir alınma aslında bir zorunluluk neticesine gerçekleşiyor, bir biçimde zorunluluk ortadan kalktığında bilinçli veya örtük önyargılı tutumlar derhal devreye girebiliyor. Neden binlerce engelli çalışan olduğu halde, engelli terfileri bu kadar az? Çünkü engelli işe alımı bir zorunluluk ama terfi değil çoğu zaman.

Tabi bir de tükürdüğünü yalamama söz konusu. Bana karşı temel işlemlerin bir kör tarafından iki dakikada asla bitirilemeyeceğini anlatan yönetici, tersini kanıtladığımızda, iki şey yapabilirdi. Birincisi inanç ve tutumlarını değiştirerek, yanıldığını itiraf etmek ve özür dilemek. İkincisi ise, tutumunu aynen koruyarak davranışını açıklayacak başka bahaneler bulmak. Neden ikinci yolu tercih etti dersiniz? Burada da bir yönetici olarak yanıldığını açıkça itiraf etmek bir otorite kaybı yaratabilirdi. Sonuçları bir karizma eksilmesi olarak algılanınca, ikinci yol, yani davranışlarını açıklayacak ve sürdürecektir bahaneler bulma eğilimi çok daha ağır basıyor.

Şimdi gelin iyice dağıttığımız parçaları birleştirelim ve işyerlerinde bizleri görünmez kılan ve bu görünmezliği devam ettiren sürecin adımlarını toparlayarak bir teori ortaya koymaya gayret edelim.

Adım 1. Önceden süregelen olumsuz tutum ve önyargılarla engelli kişi karşılanır. Temel aksiyon , çaresiz ve yardıma muhtaç olarak görülen engelli bireyi, rutini bozacağı düşüncesiyle mümkün olduğunca yok saymak ve görmezden gelmek olur. Bu görmezden gelme, zaman zaman onu hiç muhatap almama, zaman zaman kibarca uzaklaştırma, zaman zaman da açıkça öteleme ve mobing uygulama şeklinde gerçekleşir.

Adım 2. Açıkça görmezden gelme mümkün olmadığında, elden geldiğince engeli kişiyi kritik görevlerden uzak tutma, kapasitesinin çok altında görevler verme, ve basit işlerle tatmin olmasını bekleme durumu söz konusu olur. Engelli kişi mecburiyetten katlanılması gereken bir unsur olarak görülür.

Adım 3. Engelli kişi mevcut koşullar nedeniyle başarısız olsa bile bu başarısızlık temel yükleme hatasıyla doğrudan kişinin bireysel özelliklerine ve en çok da engeline bağlanarak, ben demedim mi tarzı bir tutum sergilenir. Diğer çalışanlara başarısız olsalar bile ikinci bir şans verilirken, mümkünse engelliye böyle bir şans verilemeyerek daha da atıl bir pozisyona sürüklenir.

Adım 4. Tüm olumsuz koşullara karşın başarılı performans gösterilmesi halinde, Bilişsel uyumsuzluk sürecini aşmak amaçlı maalesef çoğu zaman tutum değişikliği gerçekleşmez. Ya engellinin başarısı hafife alınır ve dikkate alınmaz, ya da kişinin daha farklı görevler yapmasının ve yükselmesinin önüne geçilerek sealing effect dediğimiz tavan etkisi yaratılır. Kişiyi sınırlarının ve limitlerinin bu kadar olduğu farklı biçimlerde anımsatılır.

Adım 5. Her şeye karşın haklarını savunan ve sınırlar kabul etmeyen engellinin bireysel özelliklerine saldırılarak, kompleksli bir kişiliğe sahip olduğu, kendi engelini

kabul etmediği, diğer engelliler gibi hakkına razı olmadığı gibi suçlamalarla kişi sindirilmeye çalışılır.

Adım 6. Bunları da aşmayı başaran engellinin bu sefer engeli görmezden gelinir. “Sen başarılısın, ama her engelli böyle değil” gibi sözlerle kişinin aslında engellileri temsil etmediği, yalnızca bir istisna olduğu fikri ortaya konarak Bilişsel uyumsuzluk teorisi korunur, engellilere olan tutum değiştirilmez ve yalnızca o kişiye olan davranış değiştirilir. Yani kişinin yaptıklarını aynı zamanda bir engelli olarak da yaptığı gerçeği görmezden gelinir.

Değerli dostlar, kendimce bir teori ortaya koydum. Elbette bilimsel bir taraf yok bu aşamada. Yaşananlara ve önsezilerime dayanıyor Ancak çevredeki gözlemlerim maalesef bir çok arkadaşımın en çok üçüncü adımda vazgeçerek mücadeleyi bıraktığını gösteriyor. Ama her şeye karşın sonuna kadar gidebilenler de var. Tüm olumsuzluklara karşın, aslında tünelin ucundaki ışık da sonuna kadar zorlamaktan geçiyor sevgili okurlar. Evet zorlu, evet yorucu, Evet çok dikenli belki. Ama bizler sonuna kadar zorladığımızda, Bu kadar önyargılı olmayan, bu derece olumsuz tutumlar beslemeyen ve açık görüşlü insanlarla da karşılaşacağız. Ve önemli bir gözlemimi aktarayım, gerek okul, gerek iş hayatında sizi aktif biçimde işini, akademik çalışmalarını yaparken gören Başka bir arkadaşınız veya yöneticiniz, sizinle ilişkisine birinci adımdaki önyargılarıyla başlamayabiliyor. Sizi çaresiz ve aciz bir pozisyon yerine, o işin önemli bir parçası olarak tanıyor, ve bu de engeli olarak sizi görmezden gelme kısır döngüsünü kırabiliyor. Aynı zamanda Önyargılı olsa da, bu önyargılarının farkında olarak, size bir şans verebilen, ve bilişsel uyumsuzluk aşamasına gelindiğinde davranışını değil size olan tutumunu değiştirme erdemini gösterebilen yöneticiler de var. Siz sonuna dek zorladığınız da, sizi destekleyecek başka insanlar da olacak.

İşin özü, Körler, başka engelliler veya farklılıkları olan insanları her zaman bir görünmez kılma eğilimi olacak. Ama bu eğilimi aşmak için, oturup bir köşede hayattan kopmak yerine, başkalarının yok saymasıyla yok olmadığımızı kabullenip yürümeye devam etmek zorundayız. Ancak bu şekilde görünür olabiliriz. Bu yazıyı ancak şu sözlerle bitirebilirim bu aşamada: al bastonunu çık dışarı, sorununa kendin ara çözümü.

## Kaynakça

Aydemir-Döke, D. (2016, 03). Mikro Saldırılarda İkinci Perde. *Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat Dergisi*(25). 07 12, 2016 tarihinde [http://engelsizerisim.com/eeeh/yazi/36/mikro\\_saldirilar\\_da\\_ikinci\\_perde](http://engelsizerisim.com/eeeh/yazi/36/mikro_saldirilar_da_ikinci_perde) adresinden alındı

Festinger, L. (1989). Cognitive dissonance theory. *Primary Prevention of HIV/AIDS: Psychological Approaches*. içinde Newbury Park, California: Sage Publications.

Yılmaz, E. (2015). *The Phenomenon of Disability Perception in Blindness*. istanbul: Discertation.

## Bu Sınavların Bağımlısı Olabilirim

Eylem Yurtsever

[eylemyurtsever@gmail.com](mailto:eylemyurtsever@gmail.com)

29 Sayı, Temmuz 2016

Merhaba, Hayatımın miladı olabilecek günlerin müjdecisi olan bir sınavdan bahsedeceğim sizlere şimdi...

Evet, beni tanıyanlar bilir, sınavlara girip bölüm değiştirmekte üstüme yoktur. Beni daha iyi tanıyanlar da bundan ne kadar hoşnut olmasam da, asla pişman olacak bir karar vermediğimi bilir. Yine de liseyi bitirince Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki bölüme gitmeyi düşündüğüm; ancak zorunlu kurs ücreti yüzünden gerçekleştiremediğim bir düşümü gerçekleştirebilmenin mutluluğu tüm yarım bırakılmışlıklarımı unutturacak bana.

Evet... Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü'nden bahsediyorum. Yetenek sınavıyla girilen bir bölüm olduğu için tamamen farklı bir sistemi olan bu alanın 2016 yılında iki yazılı bir sözlü mülakat olmak üzere üç aşaması vardı.

Tüm bunları anlatmadan önce, sizlere YGS sonuçlarını aldığım hafta bölüm odasına gidip öğretim üyelerine bilgisayardan sınav olmamın bir sakıncası olup olmadığını sorduğumu, ertesi gün beni arayacaklarını söylediklerinde o ertesi günün üç ay sonra olabileceğini ümitsizlik içinde düşünürken, gerçekten de ertesi gün aranıp herhangi bir sakıncası olmadığını öğrenince oluşan mutluluğu mutlaka belirtmem gerekiyor. Bu konuda genelde en kötüsüne hazırlandığımı fark ediyorum şimdi olanları yazarken. Hem de olayın her aşamasında... Onun için olacak, her aşamada olağanüstü bir şekilde mutluydum.

Mesela, İstanbul'a atandığım ilk yıl, üniversiteye yakın bir okula atanmak isteğimin nedeninin herkes Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü devam ettirmek istediğim için olduğunu zanneder. Aslında ben dahil herkes, desem daha iyi olur. Ben bile, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü'nü kazanacağımı ummuyordum; ama daha önceden okuduğum bölüm için değil de bu bölümde okuma ihtimali yüzünden oralara atanıp her gün Bakırköy'den Aksaray'a gidip gelmeyi göze alacak kadar hayalci olduğumu kendime bile itiraf edemiyordum. Nitekim Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün ikinci öğretimine kaydolup harcı ödedikten sonra bir kere bile gitmeyerek

rengimi belli etmiştim. O kadar hayalciydim ki, yılda ortalama on beş kişinin alınacağı bir bölüm için yaklaşık üç yıl o kadar yolu tepmiştim. İstanbul'a geldiğim ilk yıllar psikolojik olarak sınavlara girecek güçte olduğuma güvenmediğim için başvurmamıştım bile. Yani, tam zamanında sınavlara girdiğimi düşünüyorum. İnsanlara söylediğimde bana inanmadıklarını anlıyordum; ama yapacak bir şey yoktu. Bir kere istemiştim bu bölümü. Hatta şimdi bile insanlar bu bölümü de yarım bırakacağını düşünüyorlar. Hep birlikte göreceğiz bakalım.

Her neyse, bunlar oldukça kişisel meseleler... Ben sınavdan bahsedeyim sizlere. İlk aşamada bir sahne verdiler ve sahne hakkında dört tane soru sordular. Tema, karakterler, sahne dekoru ve sahnenin geçtiği zaman, bir karaktere yazılmasını istedikleri monolog...

En çok sevdiğim soru da monologdu. İlk aşamayı geçtiğimi ertesi gün bölümün sitesindeki duyurulardan öğrendim. Panolarda ve sitede yer alıyordu liste. Erişilebilirdi hem de. Ne kadar mutlu olduğumu bilmem söylememe gerek var mı?

İkinci aşamada çok daha heyecanlı olduğumdan, aceleyle hareket ettim ve kullandığım mac booktaki Pages programı hata verdi. Çıkmaya zorla uygulamasını kullanmayı aklıma getirmeden önce çok daha az gelişmiş bir program olan Text Edit adlı programı kullandım. Bu arada süre yarım saatti. Çok yeni bir mac kullanıcısı olmamın burada bir etkisi olsa gerek. Gerçi her şeye rağmen kriz anında kafamın çok iyi çalıştığını söylemeliyim...

Neyse sorunu hallettim, yazımı Pages'ta yazıp teslim ettim. Ardından beklemeden ikinci sınavın ikinci kısmına geçtik. Bu kısım bir buçuk saatten ibaretti ve bir sahneyi, sahnede belirtilen dekora göre tamamlamamız gerekiyordu. Ben de yazılı olan dekordan yararlanarak bir buçuk saatte finali olan kısa bir oyun yazıverdim.

Tam da bu anda, sizlere herkesle birlikte sınava girmenin mutluluğundan bahsetmek istiyorum. Bu sınav ilk değildi gerçi. Yani Türk Dili ve Edebiyatı'nı okurken de kendi başıma sınava giriyordum; ama o zaman kürsüdeydim ve her şeye rağmen öğrencilerden ayrı idim. Oysa bu kez öğrencilerle birlikte aynı sıralarda girdim sınavlara. Voice Over'ın ekran perdesini açabilme özelliği sayesinde... Silgi sesleri,

kalemi kağıda bırakırken çıkan çıtırtılar, benim küçük klavye tıkırtılarımla birleşti ve kulaklarıma harikulade bir senfoniymişçesine ulaştı.

Ve mülakat... En zor aşama... Karanlık bir sorgu odası düşünün... Sorgucuların sesleri çok yakından geliyor; ama siz kaç kişi olduklarını bilmiyorsunuz... Birisi konuşuyor ve siz yeni birisinin daha olduğunu anlıyorsunuz... Belki de konuşmayan birkaç kişi daha vardır orada, bilmiyorsunuz. En ufak bir fikriniz bile yok...

İşte ben hayatımda girdiğim ilk mülakatta böyle hissettim. Eğer hiç görmüyorsanız, siz siz olun, mülakata girerken bunu, yani kaç kişi olduğunu bilmek istediğinizi karşınızdakine söyleyin ya da en azından içeride kaç kişi bulunduğuna dair malumat alın. Aksi taktirde gerçekten panik derecesinde heyecanlanabilirsiniz. En azından benim üzerimde öyle bir etkisi oldu. Onun dışında iyi kurtarmışım ki, mülakat iyi geçmiş ve sınavı kazanan yirmi kişiden biri olmuşum.

Bu arada mülakatın kötü geçtiğini, asla kazanamayacağımı düşündüğüm, hatta buna kesinlikle emin olduğum zaman bile düşündüğüm şey bir dahaki yıl sınava girmekti. Bu kez gideceğim kursu bile belirlemiştim...

İşte böyle dostlarım... Daha fazla ne diyebilirim ki... En çok istediğim şeylerden birisine ulaştığımı söylemekten başka... Hem de bunu herkesle eşit bir ortamda, tamamıyla adil koşullarda yaptığımı eklemekten başka...

Size Engelsiz Erişim Derneği'nin Erişilebilirlik Sözü'nü hatırlatmaktan başka...

Yo, hayır! Elbette diyecek çok önemli bir şeyim var. Bu yazımı muhtemelen okumayacaklar; zaten teşekkürümü bölümü ciddiye alarak edeceğim... Yine de buraya da yazmak istiyorum:

Bana böylesine eşit şartlarda sınava girmem konusunda destek verip ortam ayarlayan hocalarıma teşekkür, çok teşekkür ederim. Ben sözlü ve yazılı teşekkürlerden pek hazzetmem; teşekkürümü eylemlerimle göstermeyi tercih ederim; ama yine de bu yazılı teşekkürün görevim olduğunu düşünüyorum.

## Okullarda Çocuklara Engelliliği Nasıl Anlatabiliriz?

**Pınar Yavuz**

[pinyav@gmail.com](mailto:pinyav@gmail.com)

29. sayı, Temmuz 2016

Okullarda tam zamanlı kaynaştırma uygulaması ile birlikte farklı engel gruplarından öğrenciler sınıflarda akranlarıyla birlikte aynı anda eğitim görüyor. Bazı öğrencilerin engelleri görünür. Mesela, tekerlekli sandalye kullanıcısı olma, görme engelinin bulunması gibi. Bazı öğrencilerin engelleriyse dışarıdan bakıldığında fark edilmez. Örneğin; otizmli olma ya da bir öğrenme güçlüğüne sahip olma gibi.

Çocuklar meraklıdır ve dikkatlerini çeken bir şeyi çekimserlik göstermeden ve filtreleme ihtiyacı da hissetmeden soruverirler. Hatırlıyorum bir gün teneffüste farklı sınıflardan çocuklar rehberlik servisine gelmişti. Kimisiyle sohbet ediyordum, kimisi masanın üzerindeki dergi ve oyuncaklarla ilgileniyordu. O sırada yanımda 3. sınıflardan hafif düzey zihinsel engel tanısı olan ve konuşma şekli ve iletişim biçimi nedeniyle farklı bir durumu olduğu anlaşılan bir kız öğrencimiz vardı. Ben onunla sohbet ederken bunu gören 2. sınıflardan bir başka kız öğrenci bana dönerek ve diğerlerinin duyacağı şekilde “o özürlü mü?” diye sordu. Ben ne diyeceğimi bilemediğim için önce duymazlıktan geldim. Aradan birkaç saniye geçti ve kız öğrenci sorusunu tekrar yöneltti, yine aldırmadım. Öğrenci sorusunu üçüncü kez tekrarlayınca, hızlı ve biraz sinirli bir tonda “hayır” diye yanıtlayıp kafamı çevirdim. Kısacası nasıl cevap vereceğimi bilemediğim için panikledim ve aslında güzel bir fırsatı kullanamamış oldum. Aradan birkaç ay geçince soruyu soran öğrencimin otizmli bir kardeşi olduğunu öğrendim ve taşlar yerine oturdu. Çocuğun hayatında engellilik kavramı vardı. Hem de çok yakınında. Sorduğu soru da bunun uzantısıydı.

Peki bizler okullarda engelliliğin anlatılması ile ilgili neler yapabiliriz? Türkiye’de bu konuda çok fazla kaynak ya da materyal henüz yok ama gün geçtikçe bu durum değişiyor. Ayrıca yurt dışında yapılan bazı çalışmaları kendi kültürümüze ve öğrencilerimize uyarlayabiliriz. Ama öncesinde öğrencimizin ailesiyle bu konuda iletişim kurmamız önemli. Bazı aileler çocukla ilgili yapmayı planladığınız bir

farkındalık çalışmasının onun için bir etiketlemeye sebep olabileceğini düşünebilir ve bu çalışmanın yapılmasını istemeyebilir. Bazı ailelerse çocuklarındaki –varsa - farklı görünüm, tutum ve davranışları diğer çocukların bu tür bir çalışma ile daha rahat kabulleneceğine inanarak sizinle işbirliği yapmayı tercih edebilir. Bu yüzden aileyi sürece dâhil etmek, yapmayı planladığınız çalışmalarla ilgili bilgi vermek ve onların onayını ve katkısını almak hem etik boyutuyla hem de başarıya ulaşmak için çok önemli. Bu aynı zamanda sizin öğrenciye daha doğru bir müdahalede bulunmanızı sağlayacak ve aileyle işbirliği yaptığınız için onların okula duyduğu güven hissi pekişecektir.

Yapacağınız çalışmanın içeriği, kimlerin dahil edileceği, kullanılacak materyal ve çalışmanın süresi gibi konular hitap edeceğiniz yaş grubuna bağlı olarak değişiklik göstermeli. Ben ilkokul düzeyinde yapılabilecek çalışmalardan bahsedeceğim.

Genetik bir farklılık durumu olan Down Sendromunu ele alalım. Down Sendromlu bireyler özellikle fiziksel görünümleri ve konuşma şekilleri nedeniyle dikkat çektiği için çocuklardan bu yönde sorular gelebilir. Bu konuda diğer çocuklara da bilgi vermek için sınıfta hikâye okuma etkinliği düzenlenebilir. Bu konuda Tübitak'ın 6 yaş ve üstüne yönelik “Down Sendromlu Bir Arkadaşım var” isimli, bir yaz kampında arkadaş olan biri Down Sendromlu iki çocuğun hikâyesini anlatan kitabından faydalanabilirsiniz.

İrlanda yapımı ve Down Sendromlu bir kızın başrolünde olduğu Türkiye'de de yayınlanan Punky isimli bir çizgi film var. Orijinalinde Punky'nin seslendirmesini de Down Sendromlu bir sanatçı yapmış. Türkiye'de ise seslendirme maalesef profesyonel bir sanatçı tarafından gerçekleştirilmiş. Eğer buna dikkat edilseydi eğitimcilere okulda çocuklara izletip üzerinde konuşmak için önemli bir imkân sunabilirdi ama yine de çocuklara Down Sendromunu anlatmak için iyi bir fırsat olabilir.

Otizmli bir öğrenciniz olduğunda ise Tohum Vakfı'nın hazırlamış olduğu Otistik Değil Otizmliyim isimli dört dakikalık farkındalık videosunu izletebilirsiniz. Bu videoda otizmli bireylerin özellikleri, farklılıkları bir çocuğun ağzından akıcı bir şekilde anlatılıyor. Yine Tohum Otizm Vakfı'nın hazırlamış olduğu ve çok beğendiğim bir başka videonun ise süresi üç buçuk dakika ve ismi Gökkuşáğı Okulu. Video renkler

üzerinden farklılıklara vurgu yapılarak açılıyor ve ardından farklı özelliklere sahip çocuklar ve bu farklılıklar karşısında bizim neler yapabileceğimiz kısaca anlatılıyor. Mesela İdil'in turuncu kabarık saçları var ve arkasında oturan arkadaşları tahtayı göremediğinde omzuna hafifçe dokunarak onu uyarmaları yeterli, ya da gözlük kullanan Burak tahtada yazanları çok iyi göremediğinde yanındaki arkadaş defterini ona gösterebilir. İşitme cihazı kullanan İtir'la göz göze bakarak konuşmalısın ve otizmlili Tolga seninle ilgilenmiyor gibi gözüksede onu yaptığın her şeye katmaya devam et gibi mesajlar içeriyor video. Tabii her çocuğun farklı özellikleri ve ihtiyaçları da olacağı için tek başına bir video yeterli değil. Yurt dışında okuduğum örneklerde ailenin sınıfa girerek çocuğunu anlatması ve öğrencilerden gelen soruları yanıtlaması gibi yöntemlerin de kullanıldığını gördüm.

Çocuklar teknolojiye bağımlıdır. Örneğin işitme cihazı kullanan bir öğrenciniz varsa bu cihazı göstermeniz ve onunla ilgili bilgi vermeniz dikkatlerini çekecektir. Bu, cihazın bir oyuncak olmadığı ve dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiği bilgisini iletmek için de iyi bir fırsat yaratacaktır.

Görme engeli olan bir öğrenciniz varsa, sınıfta ve okulda ders içi ve ders dışı etkinliklerde ne tür düzenlemelere ya da desteğe ihtiyaç duyabilir ve sınıf arkadaşlarının bu konuda dikkat etmesi gerekenler nelerdir konusunda bir çalışma yapabilirsiniz. Sınıfa görme engelli bir konuşmacının davet edilmesi çocukların görme engelli bir yetişkin modelini ve yapabileceklerini görmeleri açısından da önemli. Bu sene ilkokulda görev yapan bir arkadaşım görme engelli öğretmen komşusunu okuluna davet ederek bir seminer gerçekleştirilmesini sağladı. Çocuklar “yemeğini yaparken zorlanıyor musun?” , “nasıl okudun?” , “evinden okula nasıl gidip geliyorsun?” “sınav kâğıtlarını nasıl okuyorsun?” “renkleri nasıl ayırt ediyorsun?” “neden gözlük takıyorsun?” gibi sorular yöneltmişler. Arkadaşım “engelli kişilerin hayatlarını çok farklı sanıyorlardı, bu sorularla onların da hayatlarını tek başına sürdürebildiklerini görmüş oldular” dedi. Dergimizde de yazıları yayımlanmış olan anaokulu öğretmeni Canan Çam Yücel'in “Bir Çocuk Kalbinin Duvarları Yoktur” isimli yazısında baston kullanımını çocuklara çok güzel bir şekilde açıkladığı bölümü buraya aktarıyorum: “Okulun ilk haftalarıydı, bastonumu kullanarak sınıfa girdim. Çocuklardan biri: “Öğretmenim, o ne?” dedi. Ben de “Size en yakın arkadaşımı tanıtayım mı?” diye sordum. “Bu benim en yakın arkadaşım, adı baston. Görmeyen

ya da az görenler önüne çıkan engellerden kendisini haberdar etsin diye baston kullanırlar. Önüme bir engel çıktığında bastonum benden önce o engele çarparak ses çıkarıp bana haber veriyor. Bu nedenle ben de en yakın arkadaşımı hiç yanımdan ayırmıyorum.” dedim. Bu konuşmayı öğrencilerime yalnızca bir kez yaptım ve bir daha bana bununla ilgili hiç soru sormadılar, aramıza sonradan katılan arkadaşlarına da kendileri anlattılar.” Bu açıklama son derece anlaşılır, somut ve hikâyeleştirildiği için de hitap ettiği yaş grubuna çok uygun.

Tüm bu paylaştıklarım elbette ki çok sınırlı örnekler. Bu örnekleri çoğaltmak, farklılaştırmak, zenginleştirmek ve öğrencinin / sınıfın ihtiyaçlarına uyarlamak mümkün. Doğru, sistemli ve tutarlı uygulamalarla elde edeceğimiz sonuçlarsa paha biçilemez olacaktır.

## Bankalar İçin Şartlar Uygunsa

Sevgi Mart

[Sevgi.mart@gmail.com](mailto:Sevgi.mart@gmail.com)

29. sayı, Temmuz 2016

Merhaba arkadaşlar, bu yazımda sizlere, 18.06.2016 tarih ve 29746 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, Bankacılık Hizmetlerinin Erişilebilirliğine Dair Yönetmelikten bahsedeceğim.

Biliyoruz ki; hepimiz, bankalarla yürüttüğümüz işlemlerde, sürekli sıkıntılar yaşıyoruz. Bu sıkıntılar, kimi zaman, ATM'lerin erişilemez oluşundan kaynaklı; kimi zaman müşteri hizmetlerine ulaşım ile ilgili ve hatta, müşterisi olmaya çalıştığımız bankaların hesap açma, kredi kartı verme aşamasında yarattıkları sorunlar olarak kendini gösteriyor. İşte bu Yönetmelik ile, bu sorunlara çözümler getirilmeye çalışılmış. Ancak, ne kadar yeterli olduklarına gelin birlikte bakalım.

İlk aşamada, Yönetmelik ile getirilen düzenlemelerden faydalanabilmek için, %40 veya daha üzeri engelli olduğumuza dair raporumuzun aslını veya banka tarafından onaylanacak bir suretini, müşterisi olduğumuz ya da hizmet almak istediğimiz bankaya vermemiz gerekmektedir. Ancak bu işlemi yaptıktan sonra, Yönetmelik kapsamında engelli kabul edileceğimiz ve hizmetlerden yararlanacağımız belirtilmiştir.

Yine Yönetmelikte, bankalarca, engelli müşterilerinin erişiminin sağlanabilmesi için; mümkün olan durumlarda(!) yazı puntolarının büyük olması, tabelalarda yeşil ve kırmızı renklerin aynı anda kullanılmaması, şube girişleri ve zeminlerinde kabartma işaretlerin ve yönlendiricilerin kullanılması hususlarına dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir. ancak, bahsettiğim gibi; bu durum, bankalar için bir zorunluluk taşımamakta. Çünkü, Yönetmelikte, “mümkün olan durumlarda” denilmiştir. Bu şu anlama geliyor ki; banka bu Yönetmeliğe aykırı davrandığı zaman, “evet hüküm var ama, benim bu düzenlemeyi yapmam mümkün değil” dediği zaman, herhangi bir zorlamaya maruz kalmayacaktır. Dolayısıyla, ne kadar uygulanabilir bir düzenleme bunu zaman gösterecek. Ya da hangi banka, bu düzenlemeyi yapmak için kendini zorlayacak; bunu da bilemiyorum.

Biz görme engelliler için getirilen güzel bir uygulama var. Bundan sonra, bankalarımızdan talep etmemiz halinde, bankalar, hesap özetlerimizi, kredi ya da banka kartlarımıza ait şifre bilgilerimizi, bizlere Braille baskı ile göndermek zorunda kalacaklar. Bunun için zorunda kalacaklar diyorum çünkü; buraya “mümkün olduğu takdirde” ifadesini yazmayı unutmuşlar.

İşitme engelli arkadaşlarımız için de bankalarca, teknik araçlarla, işaret dili kullanılarak; kullanılan tip sözleşmelerin videoları yapılarak; internet sitelerinde yayınlanacak.

Bankalarımızda, engelli olduğumuza dair belgemiz mevcut ise; Türkiye’nin her yerinde kurulu ATM’lerden, yani kendi bankamıza ait olsun ya da olmasın, tamamından, kendi hesabımıza para yatırma ve hesabımızdan para çekme, kredi kartı borcu sorgulama ve ödeme işlemlerini, ücretsiz olarak yapabileceğiz.

ATM’lerin, tekerlekli sandalye kullanan ve görme engelli arkadaşlarımızın erişimine uygun hale getirilmesine yönelik de düzenlemeler var. Tabi, şartların elverdiği ölçüde. Bankalarca, ATM’lerin önüne, tekerlekli sandalyenin yaklaşabilmesi için, yeterli manevra alanının konulması, klavye altında yeterli boş alanın bulundurulması, tabi mümkünse(!), olamıyorsa yan yaklaşımları için gerekli alan bırakılması gerekiyor. Hizmet vermekte oldukları her 100 ATM’den 2 tanesini bu hale getirmiş olmaları da yeterli görülmüş. Görme engelliler için ise, ATM’lerin sesli menülerle kullanılabilirliğinin sağlanması; bu iş için, kulaklık girişi ya da ahize benzeri sabit bir parçanın bulundurulması gerektiği söylenmiş. Bu hizmetin, bankaların tüm ATM’lerinde sağlanması gerekiyor. Ancak, ATM’ler yan yana ise veya aralarında 50 metreden daha az varsa, sadece bir tanesinin görme engellilerin kullanımına uygun olarak tasarlanmış olması yeterli görülmüş.

Arkadaşlar, dert etmeyin, biz hayatı deneye yanıla yaşamaya alışkınız zaten, ATM’leri de deneye yanıla buluruz. Ya da yardım sever halkımız; tutar kolumuzdan,

hangisi uygunsa sürükler; bir de başımızda bekleyip; Jüpiter'den Dünya'ya gönderilmiş bir yaratığın; birden bire geldiği ülkenin anadili ile konuşmaya başlamasına şaşırdığı kadar büyük bir şaşkınlıkla bizi izler. Neyse ki bu izlemelere karşı bir tedbir alınmış. Dilediğimiz zaman, ATM'nin ekranını kapatabileceğimiz uygulamanın da sisteme dahil edilmesi zorunluluğu getirilmiş. Üzgünüz meraklı halkım, hesap detaylarımızı göremeyeceksiniz.

Şubelere gittiğimiz zaman ise, görme engelliler için, sunulan hizmete ilişkin sözleşmeyi inceledikten sonra imzalama hakkı tanınmış. yani, örneğin kredi kartı alırken ya da kredi çekerken, imzalatılmaya çalışılan sözleşmeyi, okuyup incelemek için, süre isteyebileceğiz. Tabi ben bu aşamada biraz hayalperest davranıp; belki Braille baskısını da yaparlar diyorum.

Şubelerde işitme engelliler için de işaret dili bilen personel bulundurulması ya da bilen personel yoksa, uzaktan video bağlantısı ile, hizmetlerin işaret dili ile anlatılması için, gerekli çalışmaların yapılması istenilmiş.

Bankaya engelli olduğumuza dair belgeyi verdikten sonra; banka tarafından, herhangi bir ücret talep edilmeksizin, banka kartımız ve kredi kartımız ile yaptığımız ve hesabımızda sonuç doğuracak tüm işlemlerin kısa mesaj ile bildirileceği düzenlenmiş. Ancak, bu husus, sadece görme engelliler için getirilmiş. Ama zaten, bir çok banka, şu an bu uygulamayı yapıyor. Sanırım BDDK'nin bundan haberi yok.

Pos cihazları üzerindeki işaret ve tuşların da görme engelliler için belirgin noktalarla işaretlenmesi ve birbirinden ayırık olarak kullanımı kolay biçimde düzenlenmesi gerekiyor.

Yönetmelik ile getirilen düzenlemeler kısaca bunlar. Ancak, hep belirttiğim gibi, bu düzenlemelerin birçoğu imkanlar elverdiği takdirde uygulanabilecek. Dolayısıyla, ne kadar işe yarar; ne kadarı uygulanır bilemiyorum. Yönetmelik, 01.01.2017 tarihinde

yürürlüğe girecek. Daha sonrasında da hizmetlerin uyumlu hale getirilmesi için, bankalara bir yıllık zaman tanınmış.

Yine olmadı arkadaşlar, yine ayrıldık, ayrıştırıldık. Deniliyor ki; “Kardeşim, zaten engellisin; engeline bakmadan kalkıp birde banka hizmeti almak istiyorsun. Eee o zaman kusura bakmayacaksın, ben hangi ATM’yi sana uygun bulursam, ona gideceksin. Belki de imkanım olmayacak hiçbir ATM’yi senin için düzenleyemeyeceğim. O zaman da yapacak bir şey yok. Sende yanında biriyle gel kullan ya da kullanma.” İşte bu kadar basit. Evet, güzel amaçlarla, iyi düşüncelerle hazırlanmış bir Yönetmelik. Ancak, neden ayırma ayrıştırma mantığından kurtulamıyoruz. Neden bankalara, “tüm ATM’lerin, şubelerin, pos cihazların erişilebilir olacak, işaret dili bilen personeli, her şubede bulunduracaksın, şube girişlerin, her türlü engelli için uygun olacak; yoksa ülke içinde faaliyet gösteremezsin.” Diyemiyoruz? Çok mu zor? Çok mu şey istiyoruz? Ne dersiniz?

## Eşitlik Bulmacası

Meral Sözen

[Meralsozen1@gmail.com](mailto:Meralsozen1@gmail.com)

29. sayı, Temmuz 2016

Davetimi kabul ederseniz sizinle bir oyun oynamak istiyorum, daha doğrusu bir tür bulmaca ya da yap boz gibi bir şey. Kısaca oyunu tanıtayım, ellerim pek çok soru işaretiyle dolu, bu soru işaretleri ile uygun cevapları eşleştirmemiz gerekiyor, bulmacayı tamamladığımızda ise, ödül olarak, anlamlı, tutarlı ve sistematik bütünlüğü olan bir bakış açısı bizi bekliyor, bence bu çok büyük ve iddialı bir ödül.

Öncelikle “eşitlik bulmacasının sorularını sunacağım, herkes istediği sorudan başlayabilir, önemli olan farklı sorulara verilen cevapların birbiriyle çelişmemesi ve mümkünse cevapların birbirini desteklemesi. Kaç soru vardır, kaç farklı parçayı birleştirip de uyumlu bir bütün çıkarmamız gerekiyor ben de bilmiyorum, yani ortaya çıkacak olan resmin büyüklüğü bize bağlı. Hazırsak başlayalım.

### 1. Aşağıdaki ifadelerin anlamı nedir?

Kadın hakları, engelli hakları, çocuk hakları, hayvan hakları, işçi hakları...

- Bir insanın kadın olmasından doğan hakları mı vardır?
- Neden erkek hakları diye bir söylem yoktur?
- Erkeklerin hakları olmadığından mıdır?

### 2. İki kişi tanıştırılıyor ve aşağıdaki diyalog gerçekleşiyor :

-I. Kişi : memnun oldum.

-II. Kişi : ben de çok memnun oldum, yahudi olmanız benim için önemli değil, önemli olan insan olmanız.

- Bu diyalogda her hangi bir sorun var mıdır?
- Varsa nedir?
- İkinci kişi, “öğretmen olmanız benim için sorun değil, önemli olan insan olmanız”, deseydi daha tuhaf olur muydu?

3. Yıllar önce ikinci soruyu aynı şekilde karşımdaki bir kitleye sormuştum, bir kişi söz alarak şu şekilde yanıtlamıştı :

-“Evet bu diyalogda sorun vardır, İkinci kişi çok nazik davrandığını sanıyor ama yanlış yapıyor.”

-“Nedir o yanlış?”

-“Karşımdaki kişinin Yahudi olduğunu yüzüne vurmamalıydı...”

a. Bu cevabı veren kişinin söyleminde bir sorun var mıdır?

b. Varsa nedir?

4. Sokaktaki çöpleri süpürerek bir kenara toplamakta olan birinin, bu işi yaptığı esnada, onun göreceği şekilde gidip çöpleri topladığı yere çöp atmak saygısızlık veya nezaketsizlik midir?

a. Neden

5. Aşağıdaki ifadelerin anlamı nedir?

- Biri kadın dört kişi tutuklandı
- İkisi asker biri sivil olmak üzere üç kişi yaralandı
- Biri yabancı uyruklu olmak üzere altı kişi göz altına alındı
- Elli üç Sünni vatandaşım öldü
- Biri terörist olmak üzere dokuz kişi hayatını kaybetti
- Bu yılki yarışmamıza engelliler de katıldı, beşi engelli olmak üzere beş yüz atmış kişi yarıştı.

A. Bu ifadeler arasında, vurgunun gereği açısından bir fark var mıdır?

B. Varsa nedir?

C. Yalnızca bu ifadelere dayanarak ne gibi sonuçlar çıkarılabilir?

6.

a. Eşitsizlik, bir problemin sonucu mudur?

- b. Eşitsizlik, bir problemin sebebi midir?
- c. Eşitsizlik, bir problem midir?
- d. Neden?

Yanıtlar bir sonraki sayıda, hepimize kolay gelsin.

## Emekçi Engelsiz Eş Hayali

**Oğuzhan Al**

[06aloguzhan@gmail.com](mailto:06aloguzhan@gmail.com)

29. sayı, Temmuz 2016

İnsanlar doğup büyüdükten sonra nesillerini devam ettirebilmek, hayattaki amaçlarını gerçekleştirebilmek veya toplum içerisinde yer bulabilmek için evlenirler. Kişinin evlenip evlenmeyeceğine ilişkin kararı kendisi verir. Bu kararı kendisi veren kişi kiminle evleneceğine veya nasıl biriyle evleneceğine pek tabii ki kendi karar verebilir. “Verebilir” kelimesi tam olarak kişinin kararını özgür iradesiyle mi yoksa toplumun dayattıklarıyla mı vereceğinden sonra belirlenecektir.

Evlilik iki kişi arasında, karşılıklı yükümlülükler ve haklarla sonuçlanan, hukukî ve toplumsal olarak onaylanmış birlik olarak tanımlanır (Zastrow Kirst, s.136). Toplumsal olarak onaylanmış bir birlik olması toplumun bizim için çizdiği bir eş profilini de beraberinde getiriyor. Çevremdeki birkaç kör insanla nasıl bir eş hayal ettiği üzerine konuşurken şu cümlelerle karşılaştım:

\* “Benim eşim görmeli, başka bir yerinde engeli olabilir ama araba kullanmalı ki, bir yerden bir yere gidebilmeliyiz.”,

- Burada kişi bireysel ve bağımsız bir şekilde bir yerden bir yere gidebileceğine inanmamakla birlikte kendini yeterli görmemektedir. Ailemiz ve toplumun diğer organlarının bize öğretmiş olduğu, kör birinin kendi kendine yetemeyeceği hatta bir yerden bir yere gidemeyeceği anlayışının bir ürünü olan bu düşünce yapısına ek olarak kişi kendi konforunu da düşünerek böyle bir istekte bulunmuştur.

\* “Benim eşim kör olmamalı. Ben zaten az görüyorum kendim kısıtlıyım, bir de onunla kendimi daha fazla kısıtlayamam.”

- Burada kişi az görmesinden dolayı kendini belli konularda kısıtlı görmektedir. Ancak

bunun yanında evleneceği kişi kedisinden daha kısıtlı görerek kendisini daha da kısıtlayacağını düşünmektedir. Toplumumuzun engelli bireyleri kısıtlı görmesi ve sosyalizasyon sürecinde bize öğretmesi sonucu kişi bu düşünce yapısına sahip olabilir.

\* “Benim eşim kesinlikle engelli olmalı. Tabii engeli gözünden olmamalı ki, araba kullanabilsin. Benim yapamadıklarımı o yapabilsin.”

- Burada kişi öncelikle bir engellinin bir engelliyle olması gerektiğini düşünüyor. Ona göre engelli biri normal diye adlandırdığı diğer insanlarla evlenemez. Sadece engellilerle evlenebilir. Buna ek olarak aynı engel grubundan biriyle de evlenmeyi doğru bulmuyor çünkü belli konularda yetersiz olacaklarını düşünüyor. Toplumun engelli biri engelsiz biriyle olamaz ama iki kör de olmaz anlayışını burada net olarak görebiliriz.

Bu okuduğunuz cümleler aslında ailelerin çocuklarına küçüklüklerinden beri çizmiş oldukları eş profillerinin bir göstergesidir. Çocuk tek başına bir yere gidemez diye düşünüldüğü için evlenene kadar biz getirelim götürelim, evlendikten sonra eşi yapsın anlayışının çocuktaki yansımasıdır.

Bilim adamları kişilerin eş seçimlerini belli kuramlarla açıklamışlar. Bu cümleleri duyunca hemen aklıma “Tamamlayıcı Gereksinimler Kuramı” geldi. Tamamlayıcı Gereksinimler Kuramı, sahip olmak istediğimiz niteliklere sahip ya da olmak istediğimiz türden bir kişi olmamıza yardım edebilecek birini partner olarak seçtiğimizi savunur. (Zastrow Kirst, s.137) Bu kuram diyor ki kişinin sahip olmak istedikleri vardır. Araba sürmek, bir yerden bir yere biri tarafından götürölmek, kendisinin yapması gereken işleri başkasına yaptırmak vb. isteklerini karşılayabilecek ya da kendisinin görerek yaptığını hayal ettiği şeyleri yapabilecek kişiye eş olarak seçeceğini söylüyor. Yani kişi toplumumuzdaki, eşin hizmetçi olarak görölmesi ve belli işler için kullanılması anlayışına destek veriyor. Kısaca belirtmek gerekirse kişi burada “emekçi engelsiz bir eş” hayal ediyor. Elbette bu kurallarda ve bu şartlarda evlenecek

insan bulunabilir ama toplumun talepleri bizim taleplerimiz haline gelmişse o zaman kişinin zgr iradesinden bahsedemeyiz.

Bunun yanında bazı ailelerde de kr birinin sadece kr biriyle evlenmesi gerektiğine ilişkin anlayış mevcut. Benzerlerin iftleşmesi kuramı (homogami) benzer ırksal, iktisadı ve toplumsal niteliklere sahip birini eş olarak seçtiğimizi ileri sürer (Zastrow, Kirst, s.137). Buradaki benzer toplumsal niteliklere sahip olan kişilerin birbirlerini eş olarak seçmesi bizim için anahtar bir bölüm. Körler benzer toplumsal niteliklere sahip olduğu için birbirlerini eş olarak seçmelidir anlayışını çokça görebiliriz.

Bu görüşlere ek olarak bazı ailelerde de kr birinin evlenmemesi gerektiği her kiminle evlenirse evlensin karşı tarafa yk olacağına ilişkin bir anlayış da mevcut. Bu kişiler, kr birini yük olarak görmek bir yana kişinin kendisini ne kadar geliştirirse geliştirsın karşı tarafa her halükarda yk olacağına inanıyor. Ben bu görüşleri ve cmleri her siyasi görüşten ve her eğitim düzeyine sahip insandan duydum. Özellikle ailelerin görebilecekleri onca örnek olmasına rağmen ve kendi çocuklarını yetişmiş bir şekilde görmelerine rağmen bu tip engelleyici uygulamalarını görmek bana toplumun sosyalizasyon döneminde bize işlediklerinin ne kadar kalıcı olduğunu net olarak gösteriyor.

şahsımca olması gerekenleri söylemem gerekirse; insanların evlenme süreçlerinde ve eş seçimlerinde kişiliklerinin, zevklerinin, hoşlandıklarının, hoşlanmadıklarının, hayat görüşlerinin ve anlayışlarının, birbirlerine karşı hissettikleri aşkın ve cinsel çekimin ön planda olması gerektiğini düşünüyorum. İnsanların evlenirken kendisiyle ve karşı taraftaki kişinin engeliyle bağlantılı düşünceler içine girmesi toplumun bize vermiş olduğu rolü oynamaktan başka bir şey değildir. Çünkü toplum bizim engelimize ve özelliklerimize göre bir eş çizmiş ve bunu da bize işleyerek hayal etmemizi sağlamıştır.

Son olarak herkese toplumun yazdığı, toplumun yönettiği ve rolleri toplumun dağıttığı bu oyunda perde kapanana kadar iyi oyunlar diyorum.

#### Kaynakça

Zastrow Charles, Kirst, Karen K. (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre 2. Nika Yayın.

## Şeker Ve Kolesterolü Yükseltmeyelim

Gülcan Altun

[guleycane@gmail.com](mailto:guleycane@gmail.com)

29. sayı, Temmuz 2016

Evet, ramazan' bayramında tatlıyı, kurban bayramında da eti abartıp şeker ve kolesterolü tavana vurdurtmayalım. İşte bunun için bu ay size bayramlarda misafirlerinize ikram edebileceğiniz alternatif zeytinyağlı bir tarif anlatacağım. Bayram geçti ama şurada kurban ne kaldı ki?

Evet, yanlış duymadınız! Bayram ve zeytinyağlı dolma.

Benim çocukluğumda gelenek mi öyleydi yoksa kadınlar mı üşengeçti ya da her şey daha mı zordu bilmem ama misafirlere bayram şekeri ve kolonyanın yanı sıra tatlı ikram edilirdi. Zamanla kadınların hünerlerini sergilemeye bu yetmedi mi ne tabaklarda alternatif börek çeşitleri ve sarmalar yer almaya başladı. Belki de bunun sebeplerinden biri de geçmişte akşam oturmalarında zaten ikramlıklar sunuluyordu. Artık akşam ziyaretlerini dizi bağımlılıklarına ve internet aşkına terk ettik ve ikramlıklar salt bayramlara kaldı.

Benim size anlatacağım tarif sarma ile uğraşmak istemeyen ya da buna vakti olmayanlara ilaç gibi gelecek. Gerçi evinize gelen özellikle engelsiz kadınlar, gözlerini düşüre düşüre ağız ucuyla yanındakine gözü görmüyor ya ondan yaprak saramamıştır tabii diyecektir muhtemelen ama olsun siz bunlara bıyık altından kıs kıs gülerek dolmalarınızı sunun. Çünkü biz biliyoruz ki yaprak sarmak gözle değil elle yapılır.

Bu tarifi annem Ümit Usta'nın kitabında, Osmanlı Usulü Zeytinyağlı İç adıyla okumuş ve biz zamanla kendimize göre uyarladık.

Kitaptaki malzemeler:

- 250 gr. pirinç.
- 750 gr. kuru soğan.
- 1 büyük boy domates ya da 1 tatlı kaşığı domates salçası.
- Yarımşar demet maydanoz, dereotu ve taze nane ya da 1 tatlı kaşığı kuru nane.
- 1 çorba kaşığı dolusu çamfıstığı.
- 1 çorba kaşığı dolusu kuşüzümü.
- 1 çay kaşığı şeker.
- 1 su bardağı zeytinyağı.
- Baharatlardan gene birer çay kaşığı olmak üzere yenibahar, tarçın, karabiber ve pul biber ile arzuya göre tuz.

Yapılışı: Soğanları yemeklik doğrayın. Tencereye koyduğunuz yağda fıstıkları pembeleşene kadar kavurun.

Bu tarifi kitapta yazılış şeklidir. Ben tek başıma olduğunda kavurduğum şeylerin kokusunun biraz çıkmasını baz alıyorum. Laf aramızda sizlerden de bu konuda farklı teknikleri olanların kullandıkları yöntemleri bilmek isterim.

Fıstıklardan sonra soğanları da ekleyip gene pembeleşene kadar kavurmaya devam ediyoruz. Domatesi soyup küp küp doğruyoruz diye anlatıyor Ümit Usta ama ben domatesi pişmiş pek sevmediğimden rendelemeyi seçiyorum. Siz bir alternatif olarak domates yerine domates salçasını da kullanabilirsiniz malzemelerde de belirtildiği gibi. Domatesler eriyene kadar pişiriyor ve ardından pirinçleri ekleyerek kavuruyoruz. Ardından bir süre suda beklettiğimiz kuşüzümlerini karışıma ekliyoruz. Şeker, tuz ve baharatlarını da ekledikten sonra bir su bardağı su koyup pişiriyoruz.

Diğer tarafta taze nane, dereotu ve maydanozu doğrayıp altını kapattığımız içe ekliyor ve şöyle bir karıştırıp ağzı kapalı demlenmeye bırakıyoruz.

Bu arada soğuyan zeytinyağlı hazırlanan bu içi pek çok sebze ve sarma için kullanılabileceğini yazmış Ümit Usta.

Biz bu dolmayı özellikle seçtiğimiz küçük küçük dolmalık biberle yapıyoruz ve benim gibi üzümü kekke vs sevmeyen birinin bayıldığı bir tat olduğunun altını çizmek isterim.

Gelelim tarfin annemce mutasyon geçirmiş haline:

Yukarıda da dediğim gibi biz, benim de etkimle domatesi rendelemeyi seçiyoruz ve domatesimiz de çok büyük değil orta boy oluyor. Ümit Usta soğan için 750 gr. demiş ama bizler gramajla iş yapmadığımızdan çok zaman 3-4 tane büyük soğanın işimizi göreceğini söyleyebiliriz. Pirincin ölçüsü ise yarım kilo biber için bir su bardağı diyebiliriz. Baharatlar, yeşillikler ve diğer malzemeler ise aynı. Tarçını seven biriyseniz benim gibi, tarçını bol kepçe koyup o hoş kokusunun yerken buram buram gelmesini sağlayabilirsiniz.

Ayrıca annem daha önce tıpkı bu tarife göre yani bir bardak su ile adeta pirinçleri pişirerek dolma yapıldığında, biberler pişene kadar pirinçlerin iyice lapa olduğunu söyledi ve ben öyle yapmadım. Kavrulmuştu malzemeler biberler doldurulurken ama tam pişmemişti. Yani diyeceğim hiç su katıp pişirme işine girmeden kavuruyorsunuz malzemeleri. Baharatlandırdıktan sonra altını kapatıyor ve yeşillikleri ekleyip şöyle bir karıştırıyorsunuz. Tencerenin ağzını bir peçete ile örtüp kapağını kapatıp soğumaya bırakın. Soğuduktan sonra doldurma işlemini yapabilirsiniz. Bu arada etli soyulmuş domates kabuklarını dolmalarınıza kapak yaptığınızda şık duruyormuş. Bence de

öyle ama ben bu kapak işini de sevmiyorum. Hem domates diye hem de pişip pişmediğini kontrol etmek sıkıntı. Yani ben arada bir dolmaların içini tabii temiz çatalla çatallıyor ve pirinçlerin pişip pişmediğini yokluyorum da. Kapak olunca iç malzeme değil ama biberler çatallanarak kontrol işlemi yapılabilir.

Eğer pişirmeyi düdüklü tencerede yaparsanız daha az su koyuluyormuş. Muş diyorum çünkü ben düdüklü tencereden korkuyor ve hiç kullanmıyorum. Normal tencerede ise bir su bardağı kadar su ve biraz daha yağ ekleyip pişirebilirsiniz. Ayrıca pişirme suyunuza biraz limon sıkarsanız zeytinyağınızın daha parlak duracağını duymuştum bir tarif programında. Annem ben yapmıyorum diyor ama seçim sizin.

Afiyet bal şeker olsun. Löp löp et değil ama bol enerji olsun. Bir de sevdiklerimizle birlikte sağlığını bozmadan hakkını verebileceğimiz, huzurlu, mutlu, barış dolu bayramlarımız olsun.

29. sayı, Temmuz 2016

Merhaba sevgili okurlar, geçen Ay bildiğiniz gibi sevgili Bahar nasıl da müzikal izlediğinden bahsetti. Onun yazısını okuyunca neden buradaki canlı performanslardaki sesli betimlemeden bahsetmiyorum ki diye düşündüm.

Burada Sight Loss Support Group diye yerel, küçük bir dernek var. Bu Dernek artık fazla aktif değil ama düzenli olarak yaptıkları ve benim en sevdiğim etkinlikleri canlı performansların sesli betimlemesi. 1999'dan beri sesli betimleme yapıyorlarmış. Zaman Zaman, müzelerin, sergilerin ve her yaz gerçekleşen sanat festivalinin sesli betimlemeli turlarını hatta üniversitenin bir çeşit botanik parkı olan, içinde çeşit çeşit çiçeklerin, ağaçların olduğu bir alanın da sesli betimlemeli turunu yapıyorlar. Bu tura hiç katılmadım ama kokladığın çiçeklerin hangi çiçek olduğunu bilmek, renklerini, nasıl açtıklarını öğrenmek güzel oluyordur zannımca.

Canlı performanslarda betimleme Nasıl mı oluyor. Performans başlamadan yarım saat kadar önce oyunun sahneleneceği yerde olmanız iyi olabilir, malum herkesin ilgi duyduğu oyunlar genelde betimleniyor ve ortam fazla kalabalık olabiliyor. Salona geçmeden önce kimlik bırakarak alıcınızı ve kulaklığınızı alıyorsunuz. Oyundan 15 dakika önce başlıyor sesli betimleme gönüllülerinin performansı. Oyunla ilgili genel bilgi veriyorlar. Oyuncuların kim olduğu, hangi karakteri kimin oynadığı, oyunun genel konusu gibi şeyleri bu 15 dakikalık, ön hazırlık zamanında dinleyebilirsiniz. Sonra oyun başlıyor. Unutmadan söyleyeyim her oyunda iki betimleyici oluyor ve dönüşümlü olarak betimleme yapıyorlar.

Oyun başladı neleri mi öğreneceksiniz betimlemeyle. Sahnedeki dekoru, bazen bununla da ilgili ön bilgi alabiliyorsunuz, sahneye giren oyuncular, sahneden çıkınları

aktarıyor betimleyen kişiler. Betimleyiciler tüm karakterleri adlarıyla söylüyorlar, bu iş için önceden epey çalışıyor olmalılar. Bazı oyunlarda fazla dekor olmuyor ama ışık çok fazla kullanılıyor. Bütün bunları da anlatıyorlar. Oyuncuların kostümleri, saçları, bazen makyajları bile betimleniyor. Oyuncuların hareketleri, "Falanca filancaya Doğru yürüdü, diz çöktü, sandalyenin üzerine çıktı gibi" anlatılıyor. Bu betimlemelerde yüz ifadeleri de yer alıyor. Daha ilginç dans etmeye başladıklarında kimin kiminle dans ettiği ve kabaca ne gibi figürler yaptıkları da tarif ediliyor.

Hatırlayabildiğim kadarıyla ben şimdiye kadar dört tane canlı müzikal izledim. Bunlar Fiddler on the Roof, Hair, Chicago ve Camelot. Bunları ana dilimde izlemediğim için de ayrı bir güçlük oluyor, zira şarkılarının sözlerini anlamak her zaman mümkün olmuyor. Şunu söyleyebilirim ki eğer bu oyunlar betimlemesiz olsalardı, izlemeye gitmezdim. İçlerinden en çok Hair müzikalini beğendim. Dans gösterilerinin de bazıları betimleniyor ama ben daha hiç gitmedim. Yazınki sesli betimleme programında hiç dans gösterisi yok. Kuğu Gölü balesi betimlendi geçen dönem ama gidemedim. İlk betimlemeli dans performansına gidip deneyimlerimi sizlerle paylaşacağım.